

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UYUM BOZUCU ŞEMALARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ, KIRGIZİSTAN VE TÜRKİYE ÖRNEĐİ¹

Kadir Burak SALİMOĞLU

Kırgız Türk Anadolu Lisesi'nde Okul Müdürü
k.buraksalimoglu@hotmail.com

Özet

Bu araştırmada Kırgız Cumhuriyeti vatandaşı lise öğrencileri ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı lise öğrencilerinin, uyum bozucu şemaları bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin şema puanlarını belirleyebilmek amacıyla *Young Şema Ölçeği Kısa Form 3* kullanılmıştır. Türk örneklem grubu için Karaosmanoğlu (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek formu; Kırgız örneklem grubu içinse Salimoğlu (2012) tarafından Rusça'ya uyarlanan ölçek formundan yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerini öğrenebilmek amacıyla da araştırmacı tarafından oluşturulan *Kişisel Bilgi Formu* kullanılmıştır. Araştırmanın evreni 2011-2012 eğitim öğretim döneminde İstanbul/Bakırkøy'deki resmi liselerin 10, 11, 12. sınıf öğrencileri ve Bişkek şehrindeki resmi liselerin 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileridir. Çalışmamızın örneklemine ise Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrindeki 6 numaralı lise ve Kırgız Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi'nin 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri ile İstanbul ili Bakırkøy ilçesindeki Bakırkøy Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Sabri alışkan Lisesi'nin 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerinin analizinde parametrik dağılımlarda bağımsız gruplar t testi (independent sample t test) ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda homojen olmayan varyanslarda Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Ayrıca non-parametrik dağılımlarda Kruskal Wallis H testi kullanılmış, Kruskal Wallis H analizinin anlamlı çıktığı durumlarda ise Mann Whitney-U testi kullanılmıştır. Çalışmamıza katılan öğrencilerin YŐ KF3'ten aldıkları puanların ebeveynlerinin medeni durumu, öğrencilerin cinsiyeti ve ebeveynin sağ mı ölü mü olduğu değişkenleri açısından, her iki grupta da farklılaştığı görölmüştür. Buna karşılık, öğrencilerin yaşı, doğum sırası ve ailelerinin ekonomik düzeylerini nasıl algıladıkları değişkenlerine göre ise sadece bir grupta farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Young Şema Ölçeği, Uyum Bozucu Şemalar, Lise Öğrencilerinde Şema.

A COMPARATIVE STUDY BETWEEN STUDENTS IN HIGH SCHOOLS IN TERMS OF MALADAPTIVE SCHEMAS, KYRGYZSTAN AND TURKEY EXAMPLES

Abstract

In this study, scores of Young Schema Questionnaire of the high school students who are living in Kyrgyzstan and Turkey analyzed in some of the terms comperatively. It is a scan type research. In our study, has been used Young Schema Questionnaire Short Form-3 to learn about schema degree of the students. Form of the questionnaire which adapted to Turkish language by Karaosmanoglu (2009) to Turkish students and form of the questionnaire which adapted to Russian language by Salimoglu (2012) to Kyrgyz students have been used. Besides, personal information form which has prepared by the researcher so as to collect data about the demographic variables of students has been used. The students who are at 9th, 10th, 11th grade of Kyrgyz high schools in Bishkek and students 10th, 11th, 12th grade of Turkish high schools in Bakirkoy region of in academic year of 2011-2012 are universe of the research. The students who are at 9th, 10th, 11th grade of №6 High School and

¹ "Kırgızistan ve Türkiye'deki Lise ağındaki Öğrencilerin Young Şema Öleği Kısa Form-3'ten Aldıkları Puanların Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi" isimli tezin verilerinden yararlanılmıştır.

Kyrgyz Turkish Girls Vocational High School, also students 10th, 11th, 12th grade students of Bakirkoy Imam Hatip High School and Sabri Caliskan High School are sample of this research. Analysing data of research in parametric distribution used independent sample t test and analysis of variance (ANOVA). ANOVA analysis of cases in which a Significant Tamhane's T2 test was used for non-homogeneous variances. Besides, in non-parametric distributions Kruskal Wallis H test was used. In cases where Kruskal Wallis H analysis significant the Mann-Whitney-U test was used. Schema scores of the students participated our research in term of marital status of parents, gender of students, absence of the mother and father variables in both sample groups have been differentiated. On the other hand it was observed that there is undergo a change by the variables of age, birt horder and perceived level of income only in the one group.

Key words: Young Schema Scale, Maladaptive Schemas, Schema for high school students.

Giriş

Şema Terapi 1990'ların başında Jeffrey Young ve arkadaşları tarafından geliştirilen, geleneksel kognitif ve davranışçı ekolleri de içinde barındıran bütüncül bir psikoterapi modelidir. Şema Terapi, bağlanma, geştalt, obje ilişkileri, yapısalılık ve psikoanalitik kuramdan da elementleri kendi içinde barındırmaktadır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.1).

Young (1990), şema terapinin, klasik terapi modelleri ile tedavi edilemeyen kronik kişilik problemleri olan hastaların, daha etkin bir şekilde tedavi edilmeleri için geliştirildiğini söylemektedir. Şema terapinin, kronik depresyon, anksiyete, yeme bozuklukları, zor ilişki problemleri gibi uzun süreli ve inatçı yapıların tedavisinde etkili olduğu gösterilmiştir. (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.2).

Şemaların gelişmesinde, çocukluk yıllarındaki travmatik yaşantıların büyük bir rolü olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle, tedavi yaklaşımında, erken dönem uyum bozucu şemalar olarak adlandırılan temel şemalara vurgu yapılır ve çocukluk döneminden itibaren bu uyum bozucu şemaların izi sürülür. Ancak Young, bir şemanın gelişmesi için, çocukluk yıllarında travmatik ya da önemli ölçüde zarar verici bir yaşantının tecrübe edilmesinin şart olmadığını; aksine çocuğun aşırı korunmuş ve kollanmış bir çocuk olması durumunda da, benzer şemaların gelişebileceğini belirtmektedir. (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.10)

Uyum bozucu şemalar, aslında yaşamla mücadele etmek, hayatta kalmak için geliştirilmiş yapılardır. Ancak aynı şemalar, yetişkin yaşamında kişinin ilişkilerinde uyum bozucu bir rol oynamaktadır. Şemalar, bireyin nasıl hissedeceği, nasıl düşüneceği, nasıl davranacağı konusunda ona yol gösterir (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.7). Ayrıca uyum bozucu şemaların yaşamın erken dönemlerinde, çoğunlukla çocukluk ve ergenlik dönemlerinde oluştuğu varsayılmaktadır (Strack; Millon, 2005; s.42). Lise çağındaki öğrenciler üzerinde yapılacak olan bu çalışma, erken dönemde oluştuğu varsayılan uyum bozucu şemaların, öğrenciler yetişkin yaşama adım atmadan önce tespit edilmeleri açısından önemlidir.

Uyum bozucu şemalar, kişilerin gündelik ve iş yaşamlarındaki işlevselliklerini, olumsuz yönde etkilemektedirler (Bricker, Young, 2012; s.1). Ayrıca kişilerin ilişkilerinde uyum bozucu şemaların oldukça etkin oldukları bilinmektedir. Evlenip, toplumun en küçük birimi olan aileyi oluşturacak olan ergenlerin, uyum bozucu şemalarıyla tanışıp, onları rehabilite ettikten sonra aile kurlmaları, hiç şüphesiz, geleceğin sağlıklı bireylerinin yetişmesi açısından son derece önemlidir.

Bunun yanı sıra bu araştırmada, uyum bozucu şemaların oluşumuna, kültürel farklılıkların eşlik edip etmediği; eşlik ediyorsa, ne yönde bir etkisi olduğu da ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Karaosmanoğlu ve arkadaşlarının (2009; s.82) yaptıkları YŞÖ-KF3'ün uyarılama çalışmalarının tartışma bölümünde, elde ettikleri verilerin, batılı olmayan toplumlara da genellenebilir olduğu yorumu bulunmaktadır. Kırgızistan gibi batılı olmayan bir toplumda, şema ölçeği alt faktörlerinin Türkiye'de yapılan çalışmalardan farklılık gösterip göstermeyeceğinin tespit edilmesi açısından da çalışmamız önem taşımaktadır. Başka bir açıdan düşünüldüğünde, kültürel etki değişkeninin, uyum bozucu şemalar üzerindeki etkisinin ortaya koyulması, Şema Terapi teorisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Literatür incelendiğinde şemaların karakteristik yapıları ile ilgili olarak kişilikte yaygın bir örüntü oluşturdukları, durumlar ya da kişilere ilişkin bastırılmış duygu ve düşünceler oldukları, geçmişteki travmatik veya kötü tecrübelerden gücünü alan olumsuz duyguların kişinin şimdiki yaşantısına uyum bozucu olarak etki ettiği ve çoğunlukla çocukluk ve ergenlik döneminde gelişmiş oldukları söylenebilir.

Özellikle çocukluk yıllarında bireyin yaşadığı travmatik veya olumsuz yaşam olaylarının şemaların oluşumundaki etkisi büyüktür. Bunda çocukluk döneminin kişiliğin oluşmasındaki asıl dönem olması büyük rol oynamaktadır. Değişik gelişim teorileri de özellikle çocukluk dönemindeki takılmalar veya engellemelere vurgu yapmaktadırlar. Freud psikoseksüel evreler teorisinde, her çocuğun içinde bulunduğu gelişim evresindeki çatışmayı çözdükten sonra sonraki gelişim evresine geçebileceğinden bahsetmektedir (Freud, 1975). Yani evrelerden herhangi birindeki çözülme bir çatışma kişinin yetişkin yaşamında psikopatolojik problemlere neden olacaktır. Bowlby bağlanma davranışının, çocuğun zorluklarla mücadelesinde etkin bir role sahip olduğunu belirtmektedir (Bowlby, 1982; s.223). Sağlıklı bağlanmanın ve ayrılmanın gerçekleştirilemediği durumlarda gerek çocukluk yıllarında gerekse kişinin yetişkin yaşamında psikopatoloji ile karşılaşma riski artmaktadır.

Young şemaların oluştuğu asıl dönem olan çocukluk dönemi ile ilgili olarak, bu dönemde karşılanması gereken 5 temel ihtiyaçtan bahsetmektedir. Temel ihtiyaçlar insanoğlu için

evrenseldir ve karşılanmadığında patolojik durumlarla karşılaşılması olasıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.10). Şema terapi yönelimli bir psikoterapi süreci, hastanın çocukken karşılanmamış temel ihtiyacının şemalar yoluyla tespit edilip, o ihtiyacın uygun yollarla karşılanmasına odaklıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.10). Her alan kendine özgü psikososyal ihtiyaç listesine sahiptir. Bu ihtiyaçlar karşılandığında uyum bozucu şemaların oluşması engellenmiş olmaktadır. Ancak 5 temel ihtiyaç alanındaki ihtiyaçlar karşılanmadığında 18 uyum bozucu şemanın oluşmasına yol açılmaktadır. Temel ihtiyaç alanları şunlardır:

1. Başkalarına güvenli bağlanma ihtiyacı
2. Özerklik, yeterlilik ve kimliğe sahip olduğu hissi,
3. İhtiyaç ve duygularını dışa vurma özgürlüğü,
4. Doğallık ve oyun,
5. Gerçekçi sınırlar ve kendini kontrol

Karşılanması gereken temel ihtiyaçlar şema terapi teorisinde 5 şema alanı olarak tanımlanmaktadır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.10).

1. Bağlantısızlık ve Reddetme Alanı

Bu şema alanındaki ihtiyaçları karşılanmayan kişiler, güvenlik, onaylanma ve başkalarına bağlanmada problem yaşarlar. Bu hastalar güvenlik, bakılma, sevgi ve ait olma gibi temel ihtiyaçlarının hiçbir zaman karşılanmayacağına inanırlar. Bu ihtiyaçlar Maslow'un hiyerarşisinde karşılanması gereken en temel ihtiyaçlar olarak belirtilmiştir (Maslow, 1943, parag.1). Tipik aile yapısı, stabil olmayan, örseleyici, soğuk, reddedici veya dış dünyadan izole edicidir. Bu şema alanındaki hastalar, çocukluk yıllarında aşırı şekilde zarar görmüş, örselenmişlerdir. Bu alandaki şemalar, terkedilme, kuşkuculuk, duygusal yoksunluk, kusurluluk ve sosyal izolasyon şemalarıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.13).

2. Hasar Görmüş Otonomi ve Performans Alanı

Otonomi kelime anlamı olarak özerklik olarak tanımlanabilir. Psikososyal anlamda düşünüldüğünde ise otonomi kavramı kişinin ailesinden ayrılabilmesi, ailesinden ve çevresinden bağımsız olarak bir şeyler üretebilmesi anlamına gelmektedir. Otonomi alanındaki ihtiyaçları karşılanmamış veya hasar görmüş kişiler, ailelerinden farklı ve ayrı bir birey olmak yönünde sıkıntı yaşayan bireylerdir. Bu şema alanındaki kişiler çocukken, aileleri onlar için hemen hemen her şeyi bizzat kendileri yapmış ya da hiç onlarla ilgilenmemiş veya onlara kesinlikle göz kulak olunmamıştır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.18).

Otonomi alanında çocuktan beklenen, kendi başına bir şey yapabilme özgüvenini kazanmasıdır. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumları çocuklarının özgüvenlerinin zedelenmesine veya özgüvenlerinin gelişmemesine neden olmaktadır. Bu alandaki şemalar, bağımlılık, dayanıksızlık, içiçe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlık şemalarıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.18).

3. Hasar Görmüş Sınırlar Alanı

Bu alandaki temel ihtiyaçları tam olarak karşılanmamış olan kişiler içsel sınırlar geliştirmekte, başkalarına empati göstermekte veya diğerleri ile olan ilişkilerinde onların sınırlarına saygı göstermekte zorluk yaşarlar. Bu kişiler narsistik tutumları sıkça gösterirler. Başkaları ile olan ilişkilerinde kendilerini haklı görme eğilimindedirler. Kendini haklı görme tutumu genellikle ikincil olarak gelişmiştir (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.19). Örneğin çocuk kusurluluk şemasının verdiği acıyla baş edebilmek için haklılık şeması geliştirebilir. Hasar görmüş sınırlar alanındaki belirgin ebeveyn tutumu aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumudur. Haklılık ve yetersiz kendini kontrol şeması bu alana ait şemalardır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.19).

4. Başkaları Yönelimlilik Alanı

Bu alandaki şemalara sahip olan hastalar için başkalarının ihtiyaçları kendi ihtiyaçlarından önce gelmektedir. Genellikle ilişki içinde buldukları insanların ihtiyaçlarına odaklanırlar ve bunu yaparkenki tavırları kendilerinin herhangi bir ihtiyacı olmadığı yönündedir. Bu tavırlarının arkasında başkalarından beklenen onaylanma isteği ve onların sevgilerini kaybetme korkusu yatar. Başkalarından kopmadan, diğerlerinin onayını ve desteğini önceleyerek davranan kişiler *diğerleri odaklı* kişiler olarak tanımlanmaktadır (Maslow, 2012; s.40).

Bu hastalar çocukluk yıllarında, kendi doğallıklarını sergileyebilmeleri açısından serbest olmayan çocuklardır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.19). Doğallıklarını sergileyebilmelerinin önündeki en büyük engelse ebeveynlerinin onları sevmemekle tehdit etmeleridir. Çocuk anne-babasının sevgisini kaybetmemek için, onların hoşuna gitmeyecek olan doğal davranışını bastırmayı öğrenmektedir. Bu alandaki şemalar boyun eğme, kendini feda etme (fedakarlık), onay arayıcılık şemalarıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.19-20).

5. Aşırı Dikkat ve Engellenme Alanı

Bu alandaki ihtiyaçları karşılanmayan kişilerde, dürtülerini ve doğal duygularını bastırma eğilimleri göze çarpar. Başkaları yönelimlilik alanındaki hastalarla benzer bir durum olsa da

burada kişinin içselleştirilmiş katı kurallara göre davranmaya çalıştığını görürüz. Ayrıca tipik ebeveyn tutumu da oldukça katı, sert, cezalandırıcı, mahrum bırakıcı ebeveyn tutumudur. Bu kişiler genellikle başkaları ile güzel ilişkiler geliştirebilmek için içselleştirdikleri katı kuralları yerine getirmeye çalışırlar (Young, Klosko, Weishaar, 2003; s.20).

Ayrıca bu alandaki kişiler sürekli olarak karamsar bir ruh halindedirler. Bu karamsar yapının etkisi ile yaşamlarında sürekli olarak kötü olabilecek ipuçları yakalamaya çalışırlar. Kendilerine ya da ilişki içinde oldukları başkalarına karşı sıfır tolerans prensibine göre davranırlar. Bu alana ait şemalar karamsarlık, duyguları bastırma, acımasız/yüksek standartlar ve cezalandırıcılık şemalarıdır (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.21).

Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar

Şema Terapide toplam 18 uyum bozucu şemadan bahsedilmektedir. Bu 18 uyum bozucu şema aşağıda açıklanmıştır.

- **Terkedilme Şeması:** Bu şemaya sahip olan kişiler, hayatlarındaki, önemli gördükleri kişilerin, herhangi bir anda, onları bırakacakları ve yok olacaklarına dair derin bir inanca sahiptirler. Bu inancın altında, başkalarının aslında güvenilemez, tahmin edilemez olduklarına dair gizli bir düşünce vardır. Ayrıca Terkedilme Şeması madde kullanımı ile ilgili karşılaşılan problemlerde altta yatan şemalardan bir tanesidir. (Ball, 2007; s.119).

- **Kuşkuculuk/Kötüye Kullanma Şeması:** Bu şemaya sahip hastalar, başkalarına en ufak bir fırsat verdiklerinde, onlar tarafından kötüye kullanılacaklarına, aldatılacaklarına, örseleneceklerine, aşağılanacaklarına, kandırılacaklarına dair derin bir inanca sahiptirler. Travma veya kötüye kullanılma geçmişi olan kişilerde etkin rol oynayan bir şemadır. (Gray, Maguen and Litz, 2007).

- **Duygusal Yoksunluk Şeması:** Bu şema, kişinin arzu ve duygularının tam anlamıyla karşılanmayacağına dair derin bir inancı kapsar. Young ve arkadaşları duygusal yoksunluk şemasının 3 formundan bahsetmektedir. Bakım-şefkat yoksunluğu, empati yoksunluğu, koruma yoksunluğu. (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.216).

- **Kusurluluk Şeması:** Bu şemaya sahip hastalar, kötü, kusurlu, hatalı, çirkin ve değersiz olduklarına ya da başkaları tarafından sevilemeyecek olduklarına dair derin bir inanca sahiptirler. Bu şemaya sahip hasta genelde, algıladığı bir kusurundan utanma hissine de sahiptir. (Young, 1990).

- **Sosyal İzolasyon Şeması:** Bu şemaya sahip hastalar, temel olarak diğerlerinden farklı olduklarına ya da ailesi dışındaki sosyal gruplara uygun olmadıklarına inanırlar. Genel

olarak bu hastalar herhangi bir grup ya da topluluğa ait olmadıklarını düşünürler (Klosko, Young ve Weishaar, 2003; s.222).

• **Bağımlılık/Yetersizlik Şeması:** Bu şemaya sahip olan kişiler, gündelik yaşantılarını dışardan önemli bir yardım almadan tek başlarına idare edebilme becerisine sahip olmadıklarına inanırlar.

• **Dayanısızlık ya da Hastalık Şeması:** Bu kişiler, abartılı bir biçimde, herhangi bir anda bir felaketin başlarına geleceği ve bununla baş edemeyeceklerine dair derin bir inanca sahiptirler. Genelde bu alandaki korkular, 3 noktada yoğunlaşmaktadır: Tıbbi korkular, duygusal korkular (delirmeden korkma vb.), dışsal korkular (doğal afetler vb.)

• **Gelişmemiş Benlik/İççelik Şeması:** Bu kişiler, en az bir kişi ile içiçe geçmeden diğerleriyle sağlıklı bir iletişime geçemezler (Klosko, Young, Weishaar, 2003; s.231). Genelde içiçe geçilen bu kişi ebeveynlerden bir tanesi olmaktadır.

• **Başarısızlık Şeması:** Bu şemaya sahip olan kişiler, başarı alanlarında, diğer akranlarına nazaran, kaçınılmaz bir şekilde başarısız olacaklarına inanırlar (Young, 2003). Genelde bu şema, zeki olmama, yeteneksiz olma, kabiliyetsiz olma ve başarısız olma inancı ile ilgilidir.

• **Haklılık Şeması:** Diğer insanlardan daha üstün olduklarına dolayısıyla da onlardan daha fazla haklara ve imtiyazlara sahip olduklarına inanırlar. Bu hastalar, başkalarının uymak zorunda oldukları kurallara uymak zorunda olmadıklarını düşünürler.

• **Yetersiz Kendini Kontrol Şeması:** Bu kişiler hedeflerine ulaşabilmek için, engellenmelere karşı tolerans ya da kendini yeterli düzeyde kontrol hususlarında başarısızdırlar ya da başarısız olacaklarına inanırlar (Young, 1990).

• **Boyun Eğicilik Şeması:** Bu kişiler, başkalarının kontrolü altına girmeye, aşırı bir şekilde meyillidirler. Bu boyun eğme davranışının arkasında genelde, kırgınlıktan kaçma, misillemeye maruz kalmama ve terk edilmekten kaçınma amaçları vardır (Klosko, Young, Weishaar, 2003; s.243). Kişinin bireysel ihtiyaçlarını ve arzularını bastırması ve kişinin duygusal tepkilerini bastırması gibi 2 boyutu vardır.

• **Aşırı Fedakarlık Şeması:** Bu hastalar, kendi memnuniyetleri adına, başkalarının ihtiyaçlarını gönüllü olarak karşılamaya meyillidirler. Bunu başkalarının dertlerine acımak, suçluluktan kaçmak, öz saygılarını kazanmak veya muhtaç olduklarını düşündükleri kişilerle duygusal bir bağ kurmak amacıyla yaparlar (Young, 2003).

• **Onay Arama Şeması:** Bu şemaya sahip olan kişiler başkaları tarafından onaylanma ve kabul edilmeye değer verirler. Bu kişilerin öz saygıları, kendi öz kabullerinden ziyade

başkalarının düşüncelerine bağlıdır (Pinto-Gouveia, Castilgo, 2006; s.573). Bu şemaya sahip olan kişiler, sosyal statü, dış görünüş, para veya başarıya aşırı önem verirler.

• **Karamsarlık Şeması:** Bu şema, olumlu yaşam olaylarını minimize ederken, acı, ölüm, kayıp, hayal kırıklıkları, çatışmalar ve ihanet gibi olumsuz yaşam olaylarına odaklanmış, tüm yaşam boyu devam eden, yaygın karakterli bir şemadır. Şema, finansal ve kişiler arası durumların, eninde sonunda ciddi bir şekilde kötüye gideceğine ilişkin bir aşırı beklentiyi içermektedir (Young, 1999).

• **Duyguları Bastırma Şeması:** Bu şemaya sahip kişiler, başkalarıyla iletişimlerini, spontan eylem ve düşüncelerini sürekli bastırma eğilimindedirler. Kişiler spontan duygu ve eylemlerini, eleştirilmekten kaçmak veya dürtülerinin kontrolünü yitirmek korkusuyla bastırırlar.

• **Yüksek Standartlar Şeması:** Şema genelde, utanma ya da onaylanmamaktan kaçınabilmek amacıyla, içselleştirilmiş çok yüksek standartların gerçekleştirilmesine odaklanma ile ilgilidir. Acımasız standartlar şeması, tipik olarak, kendine ya da başkalarına karşı sürekli bir baskı ve aşırı eleştirel olmak gibi yüksek standartçı davranışlar içerir (Young, 2003). *Mükemmeliyetçilik*, sıra dışı kurallar ve hayatın birçok alanında karşılanması mümkün olmayan “*olmalılar*” listesi, zaman ve verimlilik, *yeterlilikle aşırı uğraşma* gibi 3 boyutu vardır. (Young, Klosko, Weishaar, 2003; s.264).

• **Cezalandırıcılık Şeması:** Bu şema, insanların, yaptıkları yanlışlar için sert bir şekilde cezalandırılmaları gerektiğine derin bir inancı barındırmaktadır. Bu şemaya sahip olan kişiler, başkalarını, yaptıkları yanlışlardan dolayı affetmekte oldukça katıdır. İnsanların mükemmel olmayan yanlarını kabul etmekte ya da kişilerin niyetlerini de dikkate almakta oldukça gönülsüzdürler, çünkü yapılan yanlışın muhakkak karşılığının görülmesi gerektiğine inanırlar (Young, Klosko, Weishaar, 2003; s.268).

Şema Modeli Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar

Şema Terapi teorisine dayalı olarak çok çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların bir kısmı Eksen I, bir kısmı ise Eksen II bozuklukları ile ilgilidir. Özellikle son birkaç yılda çalışmaların sayısında belirgin bir artış söz konusudur. Alanda yapılmış olan çalışmalara bakıldığında depresyonla ilgili olarak Shah ve Waller (2000), Riso, du Toit, Blandino, Penna, Dacey ve Duin (2003), Renner ve arkadaşları (2012); çocukluk çağı depresyonu ile ilgili olarak Rusinek, Charbonnier, Boudoukha, Graziani ve Dafonseca (2013); Curtin'in (2002) çalışmaları öne çıkan çalışmalardır. Travma McGinn, Young ve Sanderson, (1995), afektif bozukluklar Hedley, Hoffart ve Sexton (2001); Calvete, Estevez ve Arroyabe (2005), yeme bozuklukları Meyer ve Gillings (2004), Turner, Rose ve Cooper (2005), Poursharifi, Bidadian, Bahramizadeh

ve Salehinezhad (2011); madde bağımlılığı Ball ve Young (2000); Antisosyal Kişilik Bozukluğu Petrocelli, Glaser, Calhaun ve Campell (2001); Lobbestael, Arntz ve Sieswerda (2005), Çakır (2007), Baykız, 2003; Türkçapar, 2002; Soygüt ve Türkçapar, 2001; Süer, 1998; Kartallar, 1996; Özmenler, 1995; kişilik Langroudi, Bahramizadeh ve Mehri (2011) tarafından, şema modeli çerçevesinde çalışılmış bozukluklardır. Bunun yanında ebeveynlik stilleri ile ilgili olarak Türkiye’de yapılmış araştırmalar da mevcuttur. Ebeveynlik biçimleri ile kişiler arası şemaların ilişkisinin incelendiği Soygüt ve Çakır’ın (2009) çalışması ve yine Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu (2008) tarafından Young Ebeveynlik Ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelendiği çalışmalar dikkate değer çalışmalardır.

Araştırmanın Problemi

Türkiye, İstanbul ili Bakırköy ilçesindeki lise öğrencileri ile Kırgızistan, Bişkek şehrindeki lise öğrencilerinin, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3’den aldıkları şema puanları bazı değişkenlere göre değişiklik göstermekte midir?

Alt Problemler

1. Kırgız ve Türk lise öğrencilerinin, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3’den aldıkları şema puanları öğrencilerin;

- a) Anne-babalarının evlilik statüsü,
- b) Ailelerinin ekonomik durumunu nasıl algıladıkları,
- c) Cinsiyeti,
- d) Yaşı,
- e) Doğum sırası,
- f) Anne ve babasının hayatta olup olmaması, değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Evren

Araştırmanın evrenini İstanbul/ Bakırköy ilçesindeki devlet liselerinin 10-11 ve 12. sınıf öğrencileri ile Kırgızistan/Bişkek’teki devlet okullarının 9-10 ve 11. sınıflarında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır.

Örneklem

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kırgızistan’ın başkenti Bişkek şehrindeki 6 numaralı lise ve Türk Kırgız Anadolu Kız Meslek Lisesi’nin 9, 10

ve 11. sınıf öğrencileri ile Türkiye'nin İstanbul ili Bakırköy ilçesindeki Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Sabri Çalışkan Lisesi'nin 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Kırgızistan'da lise eğitimi 3 yıldır. 11. sınıf lise eğitiminin son sınıfıdır. Türkiye'de ise, araştırmanın uygulandığı tarihte, lise eğitimi 4 yıldan oluşmaktadır. 12. sınıf Türkiye'de lise eğitiminin son sınıfıdır. Anket ve ölçeklerin uygulanacağı öğrencilerin psikososyal açıdan birbirlerine denk gelmeleri için, Kırgızistan'da lise öğrenimi gören Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşı öğrencilerden 9, 10, 11. sınıfta olanlar; Türkiye'de eğitim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından ise 10,11 ve 12. sınıfta olanlar seçilmiştir.

Araştırmada anket ve ölçek toplam 533 kişiye uygulanmış ve objektif cevap verilmediği anlaşılan anket ve ölçekler araştırmadan çıkarılmıştır. Bu ayıklama işlemi sonucunda, istatistik işlemi uygulanan anket ve ölçek sayısı toplam 295'tir. Bu anket ve ölçeklerin 172 tanesi Kırgız öğrencilere, 123 tanesi ise Türk öğrencilere aittir. İstatistik işlemi yapılırken Kırgız ve Türk öğrenciler ayrı ayrı değerlendirildikten sonra, ortaya çıkan tabloların karşılaştırılması yoluyla iki grup arasında mukayese yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmamıza katılan Kırgız ve Türk öğrencilere, demografik bilgilerinin öğrenilebilmesi amacıyla, araştırmacı tarafından oluşturulmuş 11 soruluk Kişisel Bilgi Formu verilmiştir. Erken dönemde oluşan uyum bozucu şemalarını tespit edebilmek içinse Kırgız öğrencilere araştırmacı tarafından Rusça'ya uyarlanmış (2012) Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (Опросник Схемной Терапии Короткий Форм-3); Türk öğrencilere ise Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır tarafından (2009) Türkçe'ye uyarlanmış Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 uygulanmıştır.

1. Kişisel Bilgi Formu (Anket)

Örneklem grubundaki katılımcılara uygulanan Anket (Kişisel Bilgi Formu) toplam 11 sorudan oluşmaktadır. Ankette öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, ailesinde kaçınıcı çocuk olduğu, ailesinin ekonomik durumu, anne babasının hayatta olup olmadığı, ebeveynlerinin birlikte yaşayıp yaşamadığı (boşanıp boşanmadığı) ile ilgili sorular bulunmaktadır. Katılımcılardan, soruların altında bulunan cevap şıklarının baş tarafındaki ( ) işaretinin içine çarpı koymak suretiyle, kendileri için en doğru olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

2. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (Опросник Схемной Терапии Короткий Форм-3)

Araştırmada erken dönemde oluşan uyumsuz şemaların ölçülmesi amacıyla 90 maddelik Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞO-KF3) kullanılmıştır. Ölçeğin Rusça versiyonunun uyarlama çalışmaları Salimoğlu (2012) tarafından yapılmıştır. Rusça formun Cronbach Alfa Güvenirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Rusça formun faktör analizi sonucunda yorumlanabilir düzeyde 15 faktör bulunmuştur. 15 faktörlü yapının, toplam varyansı %56,08 oranında ölçtüğü görülmüştür. Young Şema Ölçeği Kısa Form 3'ün Türkiye'deki çalışmasında bulunan 15 faktörlü yapının, toplam varyansın %49,11'ini ölçtüğü (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009) göz önüne alındığında, Rusça formda elde ettiğimiz %56,08'lik oranın tatmin edici bir rakam olduğu düşünülebilir.

Şema ölçeğinin kısa formu 90 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular makalenin kavramsal çerçevesinde tanımlanan 18 uyum bozucu şemayı ölçmektedir. Ölçek Likert tipindedir. Araştırmaya katılanlardan ölçeğe 1-6 arasındaki bir değerlendirme skalasında cevap vermeleri istenmektedir. Ölçeğin bir norm tablosu bulunmamaktadır. Katılımcının ölçekten aldığı yüksek puanların, uyum bozucu şemaların onun yaşamındaki yoğunluğuna işaret ettiği varsayılmıştır.

Verilerin Analizi

Anket ve ölçeklerin değerlendirilmesi SPSS 16 programı ile yapılmıştır. Her iki gruba ait frekanslar çıkarılmış ve araştırmamızın alt problemlerinde belirtilen değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Mann-Whitney U, Independent Sample Test, Kruskal Wallis H ve One Way Anova testleri uygulanmıştır.

Bulgular

Tablo 1. K.C. Vatandaşı Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile Ebeveynlerinin Medeni Durumu Değişkeni arasındaki ilişkiyi gösteren Mann Whitney-U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	U	z	p
Onay arayıcılık	Evli	123	71.02	8735.50	1109.500	-2.193	.028
	Boşandı	25	91.62	2290.50			
	Boşandı	27	79.13	2136.50			

Tablo 1 de görüldüğü üzere, örneklem gurubunu oluşturan K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin şema puanlarının, ebeveynlerinin medeni durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-u analizi sonucunda,

anne babası boşanmış Kırgız öğrencilerin onay arayıcılık şemasından aldıkları puanlar ile anne babalarının evlilik statüleri arasında, $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Diğer 17 alt boyuttan alınan puanlar ile anne babalarının evlilik statüleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 2. Türk Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile Ebeveynlerinin Medeni Durumu Değişkeni arasındaki ilişkiyi gösteren Mann Whitney-U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Terkedilme	Evli	115	58.66	6745.50	75.500	-2.287	.022
	Boşandı	4	98.63	394.50			
Kusurluluk	Evli	118	60.00	7080.50	59.500	-1.981	.048
	Boşandı	3	100.17	300.50			
Duyguları Bastırma	Evli	115	58.53	6730.50	60.500	-2.504	.012
	Boşandı	4	102.38	409.50			

Tablo 2 de görüldüğü üzere, örneklem gurubunu oluşturan T.C. vatandaşı öğrencilerin YŞÖ KF3'den aldıkları şema puanlarının, ebeveynlerinin medeni durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u analizi sonucunda, ölçeğin terkedilme, kusurluluk ve duyguları bastırma boyutlarında, ebeveyni boşanan çocukların lehine, $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak ölçeğin diğer alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 3. K.C. Vatandaşı Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile, Ailelerinin Ekonomik Durumunu Nasıl Algıladıkları Değişkeni arasındaki ilişkiyi gösteren Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Cezalandırıcılık/ Karamsarlık	Alt Gelir	5	115.40	22.032	2	.000
	Orta Gelir	84	99.33			
	Üst Gelir	78	65.48			
	Toplam	167				
Terkedilme	Alt Gelir	5	87.90	20.660	2	.000
	Orta Gelir	85	101.61			
	Üst Gelir	79	66.95			
	Toplam	169				

Kırgız öğrencilerin şema puanlarının, ailelerinin ekonomik durumunu nasıl algıladıkları değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda cezalandırıcılık/karamsarlık ve terk edilme alt boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ancak bu değişken açısından Türk örneklem grubu incelendiğinde grupların sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel anlamda bir fark bulunmamıştır. Bu sonucun ardından Kırgız örneklem grubundaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.1. Kırgız öğrencilerin Cezalandırıcılık/Karamsarlık Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Alt Gelir	Orta gelir	Üst Gelir
Alt Gelir	$\bar{x}_{sıra}=115,4$	$p>.05$	$p<.05$
Orta Gelir		$\bar{x}_{sıra}=99,33$	$p<.001$ .05
Üst Gelir			$\bar{x}_{sıra}=65,48$

Cezalandırıcılık/karamsarlık alt boyutu ile öğrencilerin ailelerinin ekonomik düzeylerini nasıl algıladıkları değişkenine göre yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda alt gelir ve üst gelir grupları arasında alt gelir grubu lehine $p<.05$; orta ve üst gelir grupları arasında orta gelir grubu lehine $p<.001$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.2. Kırgız öğrencilerin Terkedilme Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Algılanan Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Alt Gelir	Orta gelir	Üst Gelir
Alt Gelir	$\bar{x}_{sıra}=87.90$	$p>.05$	$p>.05$
Orta Gelir		$\bar{x}_{sıra}=101.61$	$p<.001$ .05
Üst Gelir			$\bar{x}_{sıra}=66.95$

Terkedilme alt boyutu ile öğrencilerin ailelerinin ekonomik düzeylerini nasıl algıladıkları değişkenine göre yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda orta gelir ve üst gelir grupları arasında orta gelir grubu lehine $p<.001$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Tablo 4. Kırgız Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Cezalandırıcılık/ Karamsarlık	Kız	152	89.21	13560.00	804.000	-3.920	.000
	Erkek	18	54.17	975.00			
Onay arayıcılık	Kız	146	88.25	12885.00	620.000	-3.920	.000
	Erkek	19	42.63	810.00			

Örneklem gurubunu oluşturan Kırgız öğrencilerin şema puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, ölçeğin cezalandırıcılık/karamsarlık ve onay arayıcılık boyutlarında $p<.001$ düzeyinde, kızlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer alt boyutlardaki farklılık $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5. Türk Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
Fedakârlık	Kız	91	3.03	1.13	0.12	2.002	120	.047
	Erkek	31	2.58	0.86	0.15			

Örnekleme grubunu oluşturan Türk öğrencilerin şema puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda fedakârlık alt boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık kızlar lehine $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Tablo 6. Türk Lise öğrencilerinin Şema Puanları İle Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	P
İçişçelik	16 yaş ve	63	69.34	11.448	2	.003
	17 yaş	46	47.37			
	18 yaş ve	9	52.61			
	Toplam	118				
Haklılık	16 yaş ve	65	68.06	6.440	2	.040
	17 yaş	49	52.29			
	18 yaş ve	8	64.63			
	Toplam	122				
Cezalandırıcılık	16 yaş ve	49	60.20	8.956	2	.011
	17 yaş	9	56.83			
	18 yaş ve	122	67.53			
	Toplam	63				

Örnekleme grubunu oluşturan Türk öğrencilerin şema puanları yaş değişkenine göre araştırıldığında ölçeğin içişçelik ($X^2=11.448$; $p < .001$), haklılık ($X^2=6.440$; $p < .05$) ve cezalandırıcılık ($X^2=8.956$; $p < .05$) alt boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda istatistikî anlamda anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kırgız örnekleme grubunu oluşturan Kırgız öğrencilerin şema puanlarının, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonucun ardından Türk gruptaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6.1. Türk Öğrencilerin İç İçelik Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	16 yaş ve altı	17 yaş	18 yaş ve üstü
16 yaş ve altı	$\bar{x}_{sıra}=69.34$	p<.01	p>.05
17 yaş		$\bar{x}_{sıra}=47.37$	P>.05 .05
18 yaş ve üstü			$\bar{x}_{sıra}=52.61$

İççelik alt boyutundan alınan puanların, öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda 16 yaş ve altı ve 17 yaş gurupları arasında 16 yaş ve altı öğrenciler gurubu lehine p<.01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 6.2. Türk öğrencilerin haklılık alt boyutundan aldıkları puanların yaş değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	16 yaş ve altı	17 yaş	18 yaş ve üstü
16 yaş ve altı	$\bar{x}_{sıra}=68.06$	p<.05	p>.05
17 yaş		$\bar{x}_{sıra}=52.29$	P>.05 .05
18 yaş ve üstü			$\bar{x}_{sıra}=64.63$

Haklılık alt boyutundan alınan puanların, öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda 16 yaş ve altı ve 17 yaş gurupları arasında, 16 yaş ve altı öğrenciler gurubu lehine p<.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 6.3. Türk Öğrencilerin Cezalandırıcılık Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	16 yaş ve altı	17 yaş	18 yaş ve üstü
16 yaş ve altı	$\bar{x}_{sıra}=60.20$	p>.05	p>.05
17 yaş		$\bar{x}_{sıra}=56.83$	p<.05 .05
18 yaş ve üstü			$\bar{x}_{sıra}=67.53$

Cezalandırıcılık alt boyutundan alınan puanların, öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, 17 ve 18 yaş ve üstü gurupları arasında, 18 yaş ve üstü öğrenciler gurubu lehine p<.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 7. Türk Lise Öğrencilerinin Şema Puanları ile Ailedeki Doğum Sırası Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>SS</i> Değerleri		ANOVA Sonuçları								
Puan	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Bağımlılık	İlk Çocuk	59	1.627	.6329	G.Arası	4.676	2	2.338		
	İkinci Çocuk	32	1.862	.8182	G.İçi	86.439	117	.739	3.165	.046
	3 ve Yukarısı	29	2.110	1.231	Toplam	91.115	119			
	Toplam	120	1.806	.8750						

Örneklem grubunu oluşturan Türk öğrencilerin şema puanlarının, öğrencilerin doğum sırası değişkenine göre analizi sonucunda, ölçeğin bağımlılık alt boyutunda $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarında ise istatistikî anlamda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Kırgız örneklem grubunu oluşturan Kırgız öğrencilerin şema puanlarının ise, ailedeki doğum sırası değişkenine göre analizi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonucun ardından Türk grubundaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş, varyansların bağımlılık boyutunda ($L=5.62$; $p < .05$) homojen olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Tamhane's T2 testi tercih edilmiş ancak; Anova analizinde bağımlılık alt boyutunda .046 düzeyinde anlamlılık çıkmasına rağmen Tamhane's T2 testi ve diğer heterojen post-hoc analizlerinde gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmadığından bağımsız gruplar t testi uygulanmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7.1. Türk Lise Öğrencilerinin Bağımlılık Alt Boyutundan Aldıkları Şema Puanlarının Doğum Sırası Değişkenine Göre Gruplar Arası Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	$Sh_{\bar{x}}$	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>P</i>
Bağımlılık	İlk Çocuk	59	1.62	.63	.082	-2.43	86	.017
	3 ve yukarısı	29	2.11	1.23	.228			

Örneklem grubunu oluşturan Türk öğrencilerin Bağımlılık alt boyutundan aldıkları şema puanlarının doğum sırası değişkenine göre gruplar arası t testi sonucunda ilk çocuk - 3 ve yukarısı grupları arasında 3 ve yukarısı grubu lehine $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 8. Kırgız Öğrencilerin Şema Puanları İle Ebeveyninin Sağ Olup Olmadığı Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Cezalandırıcılık/ Karamsarlık	Anne baba sağ	148	81.18	9.164	2	.010
	Anne baba yok	3	147.83			
	Anne veya baba yok	18	105.94			
	Toplam	169				
Onay arayıcılık	Anne baba sağ	144	79.98	6.025	2	.049
	Anne baba yok	2	152.75			
	Anne veya baba yok	18	94.89			
	Toplam	164				
Terkedilme	Anne baba sağ	150	83.13	8.131	2	.017
	Anne baba yok	3	159.33			
	Anne veya baba yok	18	97.69			
	Toplam	171				

Örnekleme gurubunu oluşturan Kırgız öğrencilerin şema puanları ile ebeveyninin sağ olup olmadığı değişkenine göre yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ölçeğin cezalandırıcılık/karamsarlık ($p<.001$), onay arayıcılık ($p<.05$) ve terkedilme ($p<.05$) alt boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U analizlerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8.1. Kırgız Lise Öğrencilerinin Cezalandırıcılık/Karamsarlık Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Ebeveyninin Sağ Olup Olmadığı Değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne baba sağ	Anne baba yok	Anne veya baba yok
Anne baba sağ	$\bar{x}_{sıra}=81.18$	p<.05	p<.05
Anne baba yok		$\bar{x}_{sıra}=147.83$	$p>.05$ .05
Anne veya baba yok			$\bar{x}_{sıra}=105.94$

Cezalandırıcılık/karamsarlık alt boyutundan alınan puanlarla öğrencilerin ebeveyninin sağ olup olmadığı değişkeni analizi sonucunda anne-baba sağ ve anne-baba yok grupları arasında anne-baba yok grubu lehine $p<.05$; anne-baba sağ ve anne veya baba yok grupları arasında anne veya baba yok grubu lehine $p<.05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Tablo 8.2. Kırgız Lise Öğrencilerinin Onay Arayıcılık Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Ebeveyninin Sağ Olup Olmadığı Değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne baba sağ	Anne baba yok	Anne veya baba yok
Anne baba sağ	$\bar{x}_{sıra}=79.98$	p<.05	$p>.05$
Anne baba yok		$\bar{x}_{sıra}=152.75$	P<.05 .05
Anne veya baba yok			$\bar{x}_{sıra}=94.89$

Onay arayıcılık alt boyutundan alınan puanlarla öğrencilerin ebeveyninin sağ olup olmadığı değişkeni analizi sonucunda anne-baba sağ ve anne-baba yok grupları arasında anne-baba yok grubu lehine $p<.05$; anne-baba yok ve anne veya baba yok grupları arasında anne-baba yok grubu lehine $p<.05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Tablo 8.3. Kırgız Lise Öğrencilerinin Terkedilme Alt Boyutundan Aldıkları Puanların Ebeveyninin Sağ Olup Olmadığı Değişkenine Göre Gruplar Arası Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Anne baba sağ	Anne ve baba yok	Anne veya baba yok
Anne baba sağ	$\bar{x}_{sra}=83.13$	$p<.05$	$p>.05$
Anne ve baba yok		$\bar{x}_{sra}=159.33$	$p<.05$ .05
Anne veya baba yok			$\bar{x}_{sra}=97.69$

Terkedilme alt boyutundan alınan puanlarla öğrencilerin ebeveyninin sağ olup olmadığı değişkeni analizi sonucunda anne-baba sağ ve anne-baba yok grupları arasında anne-baba yok grubu lehine $p<.05$; anne-baba yok ve anne veya baba yok grupları arasında anne-baba yok grubu lehine $p<.05$ düzeyinde grupların sıralamalar ortalaması arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Türk örneklem grubunda her iki ebeveyni veya ebeveyninden sadece biri ölmüş yeterli sayıda öğrenci bulunmadığından, bu değişken açısından Türk örneklem grubu analize tabi tutulmamıştır.

Sonuçlar ve Tartışma

K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin YŞÖ KF3'den aldıkları şema puanları ebeveynlerinin medeni durumu değişkenine göre incelendiğinde, K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin, ölçeğin, onay arayıcılık alt boyutundan yüksek puan aldıkları görülmüştür. Bu doğrultuda, anne babası boşanmış K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin anne babası boşanmamış öğrencilere göre daha fazla onaylanma ihtiyacı hissettikleri, onay arama ile ilgili eğilimlerin yaşamlarında daha etkin olduğu söylenebilir. Elde edilen bu veri klinik gözlemlerle uyumlu görülmektedir.

Örneklem gurubunu oluşturan T.C. vatandaşı öğrencilerin Young Şema Ölçeği Kısa Form 3'den aldıkları şema puanlarının, ebeveynlerinin medeni durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, öğrencilerin, terkedilme, kusurluluk ve duyguları bastırma alt boyutlarından yüksek puan aldıkları görülmektedir. Yani anne babası boşanmış ergenler, anne babaları boşanmamış ergenlere göre duygularını ifade etmekte daha zorluk çekmekte, genelde duygularını bastırmakta ayrıca anne babaları ayrıldığı için kendilerini terkedilmiş gibi hissetmektedirler. Duyguları bastırma ve terkedilme şemalarının klinik

uygulamada, ebeveyni boşanmış çocuk ve ergenlerde görülme olasılığı yüksek gibi görünmektedir. Özellikle ilk çocukluk döneminde anne babası boşanmış çocukların terkedilme şeması geliştirmeleri hem literatüre hem de klinik gözlemlere uygundur.

Araştırmamıza katılan K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin Young Şema Ölçeği Kısa Form 3'den aldıkları şema puanlarının, ailelerinin ekonomik düzeyini nasıl algıladıkları değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, cezalandırıcılık/karamsarlık ve terkedilme alt boyutlarından oldukça yüksek düzeyde puan aldıkları görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiği incelendiğinde ise cezalandırıcılık/karamsarlık alt boyutunda farklılık yüksek gruba göre, alt gelir ve orta gelir grupları lehine gerçekleşmiştir. Öğrencilerin oldukça yüksek puan aldıkları terkedilme alt boyutunda da farklılık yine yüksek gruba göre orta gelir grubu lehine gerçekleşmiştir. Bu sonuç, alt ve orta gelir grubundaki öğrencilerin daha karamsar, geleceğe ilişkin daha çok olumsuz düşünceye sahip oldukları ve kendilerini terkedilmiş yada terkedilecek gibi hissettikleri anlamına gelmektedir. Kırgızistan, işsizliğin yüksek olduğu, insanlar arasındaki gelir uçurumunun oldukça derin olduğu bir Orta Asya ülkesidir. Kırgız ebeveynlerden bazen biri bazen her ikisinin de çalışmak için ya ülke içinde başka bir şehre (başkent Bişkek'e) yada başka bir ülkeye (genelde Rusya ve Kazakistan) uzun süreliğine gitmeleri sosyal bir gerçektir. Ebeveynler çalışmak için aileden ayrıldıklarında çocuklara büyükanne veya büyükbaba gibi ailenin diğer üyeleri bakmaktadır. Terkedilme şemasından alınan yüksek puanlar bu açıdan yorumlandığında, Kırgızistan için sosyal bir gerçek olan gurbette çalışmanın, çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik etkileri daha iyi anlaşılabilir. Ayrıca terkedilme şemasından alınan yüksek puanların, Kırgızistan'daki dağılmış aile (boşanma, alkol vb nedenlerden dolayı) sosyal gerçeği ile de irtibatlı olabileceği düşünülebilir. Çünkü literatür incelendiğinde, terkedilme şemasının oluşma kökeninde, dağılmış bir aile yada alkol, aldatma vb problemlerle uğraşan aile yaşantıları olduğu görülmektedir. Literatürdeki bu bilgi, araştırmamızda elde ettiğimiz verilerle uyumludur.

Ailelerinin ekonomik durumunu nasıl algıladıkları değişkenine göre, araştırmamıza katılan T.C. vatandaşı lise öğrencilerinin YŞÖ KF3 puanları incelendiğinde ise bu değişkenden elde edilen sonuçların öğrencilerin aldığı şema puanları açısından istatistiksel açıdan anlamlı olacak derecede farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç araştırmamıza katılan Kırgız örneklem grubundan elde edilen sonuçtan farklıdır.

Araştırmamızdaki K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin YŞÖ KF3'den aldıkları şema puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde öğrencilerin cezalandırıcılık/karamsarlık ve onay arayıcılık alt boyutlarından oldukça yüksek düzeyde

($p < .001$) puan aldıkları görülmektedir. Tespit edilen bu farklılık kızlar lehine gerçekleşmiştir. Yani K.C. vatandaşı lise öğrencilerinden cinsiyeti kız olanlar erkeklere göre daha karamsar ve daha onay arayıcı eğilimlere sahiptirler. Aynı değişken (cinsiyet) açısından örneklem grubumuzdaki T.C. vatandaşı lise öğrencileri incelendiğinde ise öğrencilerin, yalnızca fedakârlık alt boyutundan yüksek puan aldıkları görülmektedir. Türk örneklem grubunda da farklılık kız öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından sonuçlar karşılaştırıldığında, her iki grupta da (K.C. vatandaşı lise öğrencileri ile T.C. vatandaşı lise öğrencileri) farklılaşma görülmüş, her iki grupta da farklılaşma kızlar lehine gerçekleşmiştir. Ancak tespit edilen alt boyutlarda herhangi bir ortak alt boyut tespit edilememiştir.

Araştırmamıza katılan her iki öğrenci grubu, yaş değişkeni açısından incelendiğinde, K.C. vatandaşı öğrencilerin içinde buldukları yaş grupları ile sahip oldukları şemalar arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre Kırgız öğrenciler için, içinde buldukları yaşa göre sahip oldukları şemaların değişmediği söylenebilir. T.C. vatandaşı öğrencilerin yaş grupları incelendiğinde ise, Türk öğrencilerin, iççelik, haklılık ve cezalandırıcılık şemalarından yüksek puan aldıkları görülmüştür.

İççelik alt boyutundan alınan şema puanları, yaş gruplarına göre incelendiğinde, örneklem grubumuzdaki Türk öğrencilerden 16 yaş ve altı grubu ile 17 yaş grubu arasındaki fark anlamlı çıkmıştır. Buna göre 16 yaş ve daha küçük yaşta olan öğrencilerin ebeveynlerinden ayrı bağımsız bir kimlik oluşturmada daha başarısız oldukları söylenebilir. Haklılık alt boyutundan alınan şema puanları yaş gruplarına göre incelendiğinde 16 yaş ve altı grubu ile 17 yaş grubu arasındaki fark anlamlı çıkmıştır. Farklılığın yine 16 yaş ve altı grup lehine gerçekleştiği görülmektedir. Cezalandırıcılık alt boyutundan alınan şema puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde ise 17 yaş ve 18 yaş ve üstü grupları arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ancak cezalandırıcılık alt boyutundaki farklılaşma, iççelik ve haklılık alt boyutundaki farklılaşmanın tersine 18 yaş ve üstü grup lehine gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda, yaşı daha büyük olan öğrencilerin kendileri ya da başkaları ile ilgili daha katı ve sıkı kurallara sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmamıza katılan K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin YŞÖ KF3'den aldıkları şema puanlarının ailedeki doğum sırası değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, gruplar arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Yani öğrencilerin, ailede kaçınca çocuk olduğu, şema puanları açısından herhangi bir önem arz etmemektedir. Aynı değişken açısından araştırmamıza katılan T.C. vatandaşı lise öğrencileri incelendiğinde öğrencilerin, ölçeğin bağımlılık alt boyutundan yüksek puan aldıkları görülmektedir. Yani Kırgız grupta doğum sırası şemalar açısından herhangi bir öneme sahip

değilken, Türk grupta bağımlılık alt boyutu öne çıkmaktadır. Yapılan istatistiki analiz sonucunda farklılığın ilk çocuk ve 3 ve yukarısı grupları arasında, 3 ve yukarısı grubu lehine gerçekleştiği görülmüştür. Bu doğrultuda, araştırmamıza katılan Türk örneklem grubundan, ailelerinde bir ve ikinci çocuk olanlar bağımlılık şemasına sahip olma açısından, ailede 3 ve daha yukarısı grubunda yer alan öğrencilerden daha şanslı olmaktadır. Yani 3. çocuklar veya daha sonra doğan çocuklar, ailelerinden bağımsız bir iş yapma, kendine güven, günlük yaşamlarını kendi başlarına idare edebilme becerileri açısından sorun yaşadıkları söylenebilir.

Araştırmamıza katılan K.C. vatandaşı lise öğrencilerinin Young Şema Ölçeği Kısa Form 3'den aldıkları şema puanlarının, ebeveyninin sağ olup olmadığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, öğrencilerin cezalandırıcılık/karamsarlık alt boyutundan oldukça yüksek; onay arayıcılık ve terkedilme alt boyutlarından ise yüksek puan aldıkları görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiği araştırıldığında, farklılığın, cezalandırıcılık/karamsarlık alt boyutunda, her iki ebeveyni de sağ olan gruba göre, her iki ebeveyni de ölen ve ebeveyninden sadece biri ölmüş olan gruplar lehine gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu sonuç hakkında, ister hem anne babası ölmüş olsun isterse de anne babadan sadece biri ölmüş olsun; cezalandırıcılık/karamsarlık şemasının bu durumlarda ortaya çıktığı söylenebilir.

Onay arayıcılık alt boyutu araştırıldığında, farklılığın, anne babası sağ olan öğrencilere göre anne babası olmayan öğrenciler lehine gerçekleştiği; anne babası olmayan öğrencilere göre ise anne veya babadan birinin ölmüş olduğu grup lehine gerçekleştiği görülmüştür. Bu veri şu şekilde yorumlanabilir: Onay arayıcılık bakımından en zayıf durumda, ebeveyninden sadece birini kaybetmiş olan öğrenciler, daha sonra her iki ebeveyni de olmayan öğrenciler, bulunmaktadır. Her iki ebeveynini de kaybetmiş olan öğrencilerin duruma alıştıkları yada, çevrelerindeki diğer aile fertleri tarafından desteklendikleri için, ebeveyninden sadece birini kaybetmiş olan öğrencilere göre onay arayıcılık bakımından daha iyi durumda oldukları düşünülebilir. Ancak bu tespit sosyolojik bir araştırma ile soruşturulmalıdır. Çünkü burada psikososyal birçok etmen rol oynamaktadır.

Terkedilme boyutu araştırıldığında ise; farklılığın, anne babası sağ olan öğrencilere göre anne babası olmayan öğrenciler lehine gerçekleştiği; anne veya babadan birinin ölmüş olduğu öğrenci grubuna göre ise anne babası olmayan grup lehine gerçekleştiği görülmüştür. Az önceki gibi bir sıralama yapıldığında, terkedilme alt boyutu açısından, en zayıf durumda, her iki ebeveyni de olmayan öğrenciler daha sonra ise ebeveyninden sadece birini kaybetmiş olan öğrenciler bulunmaktadır. Bu sonuç terkedilme alt boyutu açısından düşünüldüğünde, klinik beklentilerle uyumlu görünmektedir. Türk örneklem grubundan elde edilen verilerde ise her iki ebeveyni veya ebeveynlerinden sadece bir tanesi ölen yeterli sayıda öğrenci

bulunmadığından (babası ölen sadece 3 öğrenci çalışmamıza katılmıştır) Türk örneklem grubu bu değişken açısından analiz edilmemiştir.

Sonuç

Şema terapi alanında batıda yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçların batılı olmayan toplumlara genellenip genellenemeyeceğine yönelik olarak; çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuca göre, Şema Terapi teorisinin bazı alt boyutlarında iki grup arasında benzerlikler olduğu gibi, farklılıklar da tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılıkların kültürel bazı normlarla daha doğru açıklanabileceği söylenebilir. Örneğin anne-babası boşanmış olan Kırgız öğrencilerde onay arayıcılık şeması tespit edilmişken, boşanmanın olduğu ailelerde terk edilme şemasının da oluşması beklenmektedir. Kırgız toplumunda geniş aile yapısının devam ediyor oluşu, ebeveyni boşanan çocukların bakım ve ilgiden mahrum kalmamaları ve boşanma sayısındaki görece fazlalığın toplum tarafından sosyal bir gerçek olarak kabul ediliyor oluşu gibi sebeplerle terk edilme şemasının oluşmaması anlaşılabilir. Türk örneklem grubunda ise beklendiği gibi terk edilme şeması tespit edilen şemalardan bir tanesidir.

Aynı şekilde yaş ve doğum sırası değişkenlerinde de Kırgız öğrencilerin verilerinde istatistikî anlamda herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. Yaş ve doğum sırası kavramları, benimsenen toplumsal rol çerçevesinde değerlendirildiğinde, gençlerin toplum tarafından kendilerine verilen rolü benimsemeleri ve rol çatışmalarını batılı toplumlarda olduğu gibi açıkça ifade etmenin yaygın olmaması nedeniyle böyle bir sonucun elde edildiği düşünülebilir.

Bu nedenle, aynı yaşam olaylarının farklı kültürlerde farklı yorumlanabileceği kuralından yola çıkılarak, bazı şema boyutlarının, benzer ailevi geçmişe sahip olsalar bile her ergende oluşmayabileceği de ifade edilmelidir. Ancak genel olarak bakıldığında kültürler arası da olsa birçok şema alt boyutunun aynı puanlandığı da gerçektir.

Buradan yola çıkılarak, Kırgızistan ölçeğinde düşünüldüğünde, Kırgız toplum ve aile yapısı dikkate alınarak şema alt boyutlarındaki nüanslar belirlenmeli ve Şema Terapi teorisi yerel bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Türk örneklem grubundan elde edilen veriler, batılı toplumlarda yapılan çalışmalardan elde edilen verilerle uyumlu görünmektedir. Türkiye'nin batılı tarzda bir yaşam tarzını benimsemiş olması açısından bu sonuç pek te şaşırtıcı değildir. Ancak geleneklerin oldukça sıkı bir şekilde takip edildiği Kırgızistan'da bazı alt boyutlarda farklılıklar bulunması da anlaşılabilir. Türkiye'nin doğusunda, geleneksel aile yapısının hâkim olduğu şehirlerde yapılacak çalışmalardan elde edilecek verilerin karşılaştırılması ile daha doğru bir sonuca varılabileceği düşünülebilir.

Kaynakça

- Ball, S. A., & Young, J. E. (2000). Dual focus schema therapy for personality disorders and substance dependence: Case study results. *Journal of Cognitive and Behavioural Practice*, 7, 270-281.
- Ball, S. (2007). Cognitive-Behavioral and Schema-Based Models for the Treatment of Substance Use Disorders. Young, J.E.; Stein, D.; Dutoit, P.; Risi, L. (Ed.) *Cognitive Schemas And Core Beliefs In Psychological Problems – A Scientist-Practitioner Guide*. (s.111-139) books.google.com
- Baykız A. F. (2003). Antisosyal ve Boderline Kişilik Bozukluğu Olan Bireylerde Saldırganlık Davranışının Psikiyatrik Testlerle Değerlendirilmesi ve Biyolojik Değişkenlerle İlişkisinin Araştırılması: Kontrollü Bir Çalışma Uzmanlık Tezi
- Bowlby, J. (1982). Attachment. Second Edition. Basic Books
- Bricker,D., Young, J. (2012). A Client’s Guide to Schema Therapy. Schema Therapy Institute
- Calvete, E., Estavez, A., Arroyobe, E., Ruiz, P. (2005). The Schema Questionnaire-Short Form: Structure and Symptoms of Affective Disorders. *European Journal of Psychological Assessment* DOI: 10.1027/1015-5759.21.2.90
- Curtin, L. (2002). Parental Perceptions, Early Maladaptive Schemas and Depression Symptoms in Young Adults. DOI: 10.1023/A:1016085112981
- Çakır, Z. (2007). Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Freud, S. (1975). Three Essays On The Theory Of Sexuality. Basic Books
- Gray, M., Maguen, S., Litz, B. (2007). Schema Constructs and Cognitive Models of Posttraumatic Stress Disorder. Young, J.E.; Stein, D.; Dutoit, P.; Risi, L. (Ed.) *Cognitive Schemas And Core Beliefs In Psychological Problems – A Scientist-Practitioner Guide*. (s. 59-93) books.google.com
- Hedley, L.M., Hoffart, A., & Sexton, H. (2001). Early Maladaptive Schemas İn Patients With Panic Disorder With Agoraphobia. *Journal of Cognitive Psychotherapy*: <http://www.isstonline.com/sites/default/files/Hedley,Hoffart&Sexton2001.pdf>
- Kartallar, R. (1996). Antisosyal Davranış Ölçeği Geliştirmeye Yönelik Bir Çalışma. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.Lobbestael, J., Arntz, A., Sieswerda, S. (2005). Schema Modes and Childhood Abuse in Borderline and Antisocial Personality Disorders. *Journal of Behavior Therapy Experimental Psychiatry*, 2005 Sep;36(3):240-53. <http://sciencedirect.com/science/article/pii/S0005791605000297>
- Langroudi, M.S., Bahramizadeh, H. Mehri, Y. (2011). Schema Therapy and Family Systems Theory: The Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Differentiation of Self. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* DOI: 10.1016/j.sbspro.2011.10.123
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- Maslow, A. H. (2012). Toward a Psychology of Being. A Psychology Classic. Start Publishing LLC
- McGinn, L.K., Young, J.E., & Sanderson, W.C. (1995). When and how to do longer-term therapy without feeling guilty. *Journal of Cognitive and Behavioral Practice*, 2(1), 187-212.
- Meyer, C., Gillings, K. (2004). Parental Bonding and Bulimic Psychopathology: The Mediating Role of Mistrust/Abuse Beliefs. *International Journal of Eating Disorders*, 25, 229-233. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/eat.10236/abstract>
- Özmenler, K. N. (1995). Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Suç Örüntüsüne Göre Psikososyal Özelliklerin İncelenmesi. Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi
- Petrocelli, J.V., Glaser, B.A., Calhoun, G.B., Campbell, L.F. (2001). Cognitive Schemas as Mediating Variables of the Relationship Between the Self-Defeating Personality and Depression. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 183-191. <http://www.isstonline.com/sites/default/files/Petrocelli et al 2006 b.pdf>
- Pinto-Gouveia, J., Castilho, P., Galhardo, A. ve Cunha, M. (2006). Early Maladaptive Schemas and Social Phobia. *Cogn. Ther. Res*, 30, 571-584.
- Poursharifi, H., Bidahian, M., Bahramizadeh, H., Salehinozhad, M.A. (2011). The Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Aspects of Identity in Obesity. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. DOI: 10.1016/j.sbspro.2011.10.101
- Renner, F., Lobbestael, J., Peeters, F., Arntz, A., Huibers, M. (2012). Early Maladaptive Schemas in Depressed Patients: Stability and Relation with Depressive Symptoms Over the Course of Treatment. *Journal of Affective Disorders* 136 (2012) 581-590

- Riso, L., du Toit P., Blandino, J., Penna, S., Dacey, S., Dujin, J., Pacoe, E., Grant, M, Ulmer, C. (2003). Cognitive Aspects of Chronic Depression. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 2003 Feb;112(1):72-80. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-843X.112.1.72>
- Rusinek, S., Charbonnier, E., Boudoukha, A., Grazioni, P., Dafonseca, D. (2013). Early Maladaptive Schemas Among Children: A New Way To Screen for Depressed Child? *Psicoterapia Cognitiva e Comportamentate* 01/2013;19(2):157-169
- Salimoğlu,K.B. (2012). Kırgızistan Ve Türkiye'deki Lise Çağındaki Öğrencilerin Young Şema Ölçeği Kısa Form 3'ten Aldıkları Puanların Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uluslararası Atatürk Ala-too Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bişkek
- Shah, R., Waller G. (2000). Parental style and vulnerability to depression: the role of core beliefs. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 2000 Jan;188(1):19-25. http://journals.lww.com/jonmd/Abstract/2000/01000/Parental_Style_and_Vulnerability_to_Depression_4.aspx
- Soygüt, G., Türkçapar, H. (2001). Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Kişilerarası Şema Örüntüleri: Bilişsel Kişilerarası Bir Bakış. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16 (47), 55-69
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken Donem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'un Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1), 75-84.
- Soygüt, G., Çakır, Z., Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi. *Young Ebeveynlik Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme*. *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık 2008, 11(22), 17-30. www.turkpsikolojiyazilari.com/PDF/TPY/22/17-30.pdf
- Soygüt, G, Çakır, Z. (2009). The Mediating Role of the İnterpersonal Schemas Between Parenting Styles and Psychological Symptoms: A Schema Focused View. *Turkish Journal of Psychiatry (impact factor: 0,4 3)*.01/2009 20(2):144:52
- Strack,S., Theodore,M. (2005). *Handbook of personology and psychopathology*.books.google.com
- Süer, H. (1998). Şiddet İçeren ve İçermeyen Suç Davranışı Gösteren Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olgularının, Kişilik Özellikleri ve Geçmiş Yaşam Deneyimleri Açısından Karşılaştırılması. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Turner, H.M., Rose, K.S., Cooper, M.J. (2005). Schema and Parental Bonding in overweight and Nonoverweight Female Adolescents. *İnternational Journal of Obesity*. DOI: 10.1038/sj.ijo.0802915
- Türkçapar, M. H. (2002). Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Suç ve Şiddet Eylemlerine Göre Sosyal ve Psikolojik Özellikler. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Young, J.E. (1990). *Cognitive Therapy For Personality Disorders*. Sarasota. Professional Resource Press
- Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. (3rd ed.). Sarasota, FL: Professional Resource Press.
- Young, J.E.; Klosko, J.S.; Weishaar, M.E. (2003). *Schema Therapy A Practitioner's Guide*. Guilford Press.